

ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ У ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНІЙ ОСВІТІ: ПОНЯТТЯ, ПІДХОДИ, ТЕХНОЛОГІЇ

Актуальність та постановка проблеми. Швидкий науковий прогрес, поява нових інформаційно-комунікаційних технологій, динамізм сучасного життя потребують постійного пошуку і запровадження інновацій. Відповідно, слід вивчати і запроваджувати на різних рівнях освіти такі технології реалізації освітньої діяльності, які б сприяли підготовці людини до життя у змінному інформаційному суспільстві, формуванню її здатності критично мислити і творчо вирішувати нагальні проблеми сьогодення.

У Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року вказано, що одним з стратегічних напрямів державної політики у сфері освіти має стати розвиток наукової та інноваційної діяльності в освіті, підвищення якості освіти на інноваційній основі [6]. Відповідно, у сучасних ПТНЗ сьогодні спостерігається активне впровадження інноваційних технологій навчання, зокрема, ігрових, проектних, інформаційних та інших. Водночас бездумне запровадження таких технологій без урахування характеру впливу нововведень на ефективність навчальної діяльності може привести до зниження якості освіти. Не завжди враховуються наявні матеріально-технічні умови, специфіка змісту професійної підготовки, рівень підготовленості учнів, майстерність педагогів, наявність необхідного навчально-методичного забезпечення тощо. Урахування цих факторів потребує розробки науково обґрунтованих, системних стратегій запровадження інноваційного підходу у професійно-технічну освіту України. Отже, дана стаття присвячена проблемі наукового обґрунтування інноваційної діяльності у професійно-технічній освіті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інноватика професійної

освіти сьогодні розвивається досить інтенсивно. Дослідниками обґрунтовуються інноваційні підходи до управління якістю професійно-технічної освіти (В.О.Радкевич [7]), визначається роль інноваційної діяльності педагога професійного навчання (Т.С.Суліма) [9]), розглядаються інноваційні технології навчання при підготовці кваліфікованих робітників (Курбатов О.П.[1], Вачевський М. [1]). Співробітниками Інституту професійно-технічної освіти НАПН України проводиться низка наукових досліджень, присвячених розробці теоретико-методологічних засад модернізації професійно-технічної освіти стосовно її змісту, технологій, управління, інформаційно-аналітичного забезпечення, запровадження сучасних інформаційних засобів навчання, виховання і професійної орієнтації учнів.

Не зважаючи на досить велику увагу науковців і практиків до питань інноваційної діяльності у професійно-технічній освіті, наукове обґрунтування багатьох її аспектів залишається незадовільним. У роботах науковців зустрічаються різноманітні, під час суперечливі погляди на сутність інноваційної діяльності в освіті, відсутня цілісна, єдина класифікація інноваційних технологій, науковий пошук спрямовується скоріше на розробку і запровадження локальних інновацій, ніж на обґрунтування цілісних підходів і стратегій у реалізації інноваційної діяльності.

Мета статті. У дані статті будуть розглянуті питання запровадження інноваційного підходу в освіті, зокрема: наведено авторське бачення змісту понять «інновація», «інноваційна діяльність», «інноваційна навчальна технологія»; визначено сутність і складові інноваційно-зорієнтованого підходу в освіті; розкрито зміст інтегрованої стратегії розвитку готовності суб'єктів навчання до інноваційної діяльності, описані деякі інноваційні навчальні технології.

Виклад основного матеріалу. Співставлення поглядів багатьох відомих вітчизняних та зарубіжних дослідників питань інноваційної діяльності в освіті (К. Ангеловські, О. Ф. Балакіреєв, І. М. Дичківська [2],

Ю. О. Карпова, В. П. Кваша, О. І. Кочетов, А. І. Прігожин, Б. В. Сазонов, В. О. Сластьонін [8], Г. П. Щедровицький, І. П. Подласий та інші) дозволяє виокремити суперечливі думки щодо тлумачення поняття «інновації»: це поява будь-яких нових елементів у системі чи її якісна зміна, розвиток; це процес створення нового чи результат інноваційної діяльності; це лише комплексна зміна в системі чи можливі окремі, локальні інновації; це лише принципово нове або також можна вважати інновацією вдосконалене старе; це стихійний, некерований процес або цілеспрямована зміна у певній системі; це будь-які нововведення, або лише ті, що є актуальними і суспільно значущими. Аналогічні розбіжності ми зустрічали й відносно похідних понять: інноваційна діяльність, інноваційна технологія тощо. На наш погляд, такі розбіжності у тлумаченнях негативно впливають на ініціювання й реалізацію інноваційного процесу в освіті. Дослідники переоцінюють другорядні ознаки інновацій, не визнають протилежних точок зору.

Вважаємо, що на сьогодні можливо інтегрувати наявні підходи в цілісному тлумаченні поняття «інновація». Основою такої інтеграції може бути системний підхід, тобто розуміння інновації має ґрунтуватися на аналізі того, що відбувається з системою, відносно якої здійснюється інновація. Отже, ми визначаємо **інновацію** як цілеспрямоване нововведення у певній системі, що вдосконалює цю систему, призводить до її прогресивного розвитку. За такого розуміння не все нове має інноваційний характер, а лише те, що надає бажаний ефект діяльності – покращує результат, зменшує витрати тощо. **Інновація в освіті** позначає цілеспрямоване нововведення у педагогічній (освітній) системі, що удосконалює її функціонування, покращує процес і результат освітньої діяльності. **Інноваційна діяльність в освіті** – це діяльність суб'єктів освітньої діяльності (педагогів, учнів, керівників освіти), спрямована на оновлення й вдосконалення освітньої системи, забезпечення її прогресивного розвитку.

Системність у розумінні поняття інновації надала нам можливість виділити особливий підхід до реалізації інноваційної діяльності в освіті, який

був названий «інноваційно-зорієнтованим підходом». В основу цього підходу покладена ідея М.В.Кларіна про існування двох принципово розбіжних стратегій навчання: традиційної та інноваційної [3, с. 8, 9]. Традиційне навчання – зорієнтоване на збереження і відтворення культури, ґрунтується на репродуктивній діяльності учнів, забезпечує формування виконавських здібностей, розвиток уваги і пам'яті. Інноваційне навчання - стимулює новаторські зміни в культурі, соціальному середовищі; орієнтоване на формування готовності особистості до динамічних змін у соціумі за рахунок розвитку різноманітних форм мислення тих, хто навчається, їх творчих здібностей, підвищує їх соціально-адаптаційні можливості. Відповідно **інноваційно-зорієнтований підхід в освіті** ми визначаємо як таку наукову чи практичну освітню діяльність, за якої провідною метою освіти виступає підготовка особистості до життя в змінних умовах, розвиток інноваційних властивостей фахівців. Стотно професійно-технічної освіти інноваційно-зорієнтований підхід позначає спрямованість на підготовку майбутнього робітника до професійної діяльності в умовах динамічного суспільства, його становлення як активного суб'єкта змін та інновацій, здатного до самостійної ініціації та реалізації інноваційної діяльності, розвиток його інноваційних властивостей, тобто здатності працювати у постійно змінних умовах, ставити нові, незвичні професійні задачі, використовувати нові способи вирішення професійних проблем, сприймати новий досвід, розвиватись і вдосконалюватись.

Інноваційно-зорієнтований підхід потребує реалізації комплексної стратегії інноваційного розвитку суб'єктів навчальної діяльності на рівні діяльнісного, особистісного та соціального компонентів. На рівні діяльнісного компоненту має бути забезпечене максимальна реалізація у навчальному процесі інноваційної діяльності, надання навчальному процесу та процесу професійної підготовки творчого, інноваційного характеру. На рівні особистісного компоненту мають бути забезпечені прояв і розвиток інноваційних особистісних властивостей, навчання людини засобом прояву й

вдосконалення своїх переваг і можливостей. На рівні соціального компоненту має бути створене інноваційне навчальне середовище, за якого особливого значення набуває інтенсивна соціальна взаємодія суб'єктів навчання з приводу генерації інноваційних ідей та запровадження нововведень. Дотримання зазначеної стратегії має розпочинатись вже з самого початку навчання у ПТНЗ і стосуватись всіх компонентів педагогічної системи: ціле-мотиваційного, змістового, організаційно-технологічного та контрольної-оціночного.

Під інноваційними навчальними технологіями сьогодні також часто розуміють будь-які нові, нетрадиційні способи роботи з тими, хто навчається. Однак для адекватного розуміння їх сутності слід також конкретизувати зміст цього поняття.

У тлумаченні поняття «технологія» нам ближче за все точка зору В.А.Козакова, який вважає технологію навчання реалізацією детально описаного системного сполучення способів, засобів, комунікації, відповідних висхідних умінь, навичок, знань суб'єктів навчання, необхідних для забезпечення відтворювальності результатів їх дій у вигляді бажаних змін у поведінці учнів, студентів чи слухачів, адекватно визначеним точним (операціоналізованим) цілям спільної діяльності навчання [4]. Отже, технологія навчання розглядається як деяка комплексна, системна організація навчального процесу, коли всі його структурні компоненти служать загальній меті, досягання певних навчальних результатів – змін у досвіді того, хто навчається. Відповідно, **інноваційними навчальними технологіями** можна вважати такі технології навчання, які дозволяють комплексно реалізувати стратегію інноваційного навчання, сприяють розвитку інноваційних властивостей суб'єктів навчання.

Виходячи з наведеного розуміння інновацій, новизна технології не виступає основним критерієм її інноваційності. Не можна вважати інноваційними ті технології, які є новими, однак не призводять до покращення існуючої системи освіти. Дистанційне навчання, електронні

підручники, модульний підхід, тренінгова технологія навчання можуть вважатись інноваціями лише тоді, коли позитивно впливають на навчальний процес, поліпшують результати навчальної діяльності, сприяють підготовці учнів до інноваційної діяльності. Водночас існують і такі навчальні технології, які є більш сприятливими для розвитку інноваційних властивостей тих, хто навчається. Зокрема, до **інноваційних навчальних технологій** можна віднести технологію проблемного навчання, технологію колективної розумової діяльності, технологію формування критичного мислення, технологію проектного навчання, технологію інтерактивного навчання, технологію ігрового навчання та інші.

Технологія проблемного навчання - це така системна організація процесу навчання, сутність якої полягає в утворенні у навчальному процесі проблемних ситуацій, постановці та вирішенні учнями певних пізнавальних чи практичних проблем. Таким чином встановлюється зв'язок теорії і практики, формується мислення учнів, зростає зацікавлення до прийняття ґрунтовних і поміркованих рішень, формуються навички взаємодії у процесі спільного обговорення проблем.

Технологія колективної розумової діяльності – полягає в організації спільної діяльності учнів для генерації ідей та творчих вирішень. У такій технології широко використовуються методи винахідництва: мозковий штурм, синектика, морфологічний аналіз, метод аналізу і синтезу фантастичних ідей, «гірлянда асоціацій», стратегія семикратного пошуку, метод евристичних запитань, метод інверсії, метод емпатії (особистої аналогії), «снігова куля», метод «килимки ідей» та інші. Така технологія допомагає розвитку креативності учнів, їх творчого мислення.

Технологія формування критичного мислення – відома на заході технологія навчання, яка спрямована на формування в учнів мислення вищого порядку, яке спирається на інформацію, усвідомленого сприймання власної інтелектуальної діяльності та діяльності інших. Така технологія сприяє розвитку розумових здібностей, здатності приймати виважені

рішення, працювати з інформацією, аналізувати різноманітні явища тощо. Серед інших переваг цієї технології – здатність підвищувати мотивацію навчальної діяльності, активізація сприймання і осмислення навчального матеріалу, розвиток здатності учнів до самостійної аналітичної та оціночної роботи з інформацією різного ступеня складності, формування комунікативних і творчих вмінь.

Технологія проектного навчання – це освітня технологія, спрямована на здобуття учнями знань у тісному зв'язку з реальною життєвою практикою, формування в них специфічних умінь і навичок завдяки системній організації проблемно-орієнтованого навчального пошуку. Змістом навчальної діяльності учнів виступає розробка певного навчального проекту, що являє собою комплексний, інтегративний продукт спільної творчої діяльності з розв'язання певної теоретичної чи практичної проблеми. Ця технологія сприяє формуванню самостійності, відповідальності учнів, здатності працювати у команді, працювати з інформацією, проводити дослідження тощо.

Технологія інтерактивного (кооперативного) навчання – технологія, що ґрунтується на постійній активній взаємодії учнів з виконання спільних завдань, взаємодоповненні і взаємообміні (інформацією, думками, діями). Перевагами цієї технології є формування здатності учнів до спільної діяльності, розвиток їх самостійності, відповідальності, вербальних здібностей тощо.

Технологія ігрового навчання – технологія навчання, що ґрунтується на організації змагання або протиборства між гравцями із досягнення певного значущого результату (виграшу, перемоги, винагороди), обмежена певними умовами (правилами). Така технологія розвиває в учнів мотивацію до успіху, комунікативні та організаторські здібності, активність та ініціативність, покращує ставлення до навчання.

Висновки та перспективи подальших досліджень. В основі тлумачення основних категорій педагогічної інноватики має бути покладений

системний підхід. Ключовою ознакою інновації виступає її позитивний вплив на систему, відносно якої вона запроваджується, зокрема, в освіті це позначає позитивний вплив на педагогічну (освітню) систему. Наукова і практична діяльність з проблем інноваційного розвитку професійно-технічної освіти має ґрунтуватись на інноваційно-зорієнтованому підході, що припускає дотримання принципів інтегративності, неперервності і поступовості розвитку, гуманізму, варіативності і соціального партнерства, реалізацію комплексної стратегії інноваційного розвитку учнів як суб'єктів інноваційної діяльності на рівні діяльнісного, особистісного та соціального компонентів, стосуватись усіх складових педагогічної системи (ціле-мотиваційного, змістового, організаційно-технологічного та контрольного-оціночного). Інноваційні технології навчання мають сприяти розвитку інноваційних властивостей тих, хто навчається. Такими технологіями виступають: технологія проблемного навчання, технологія колективної розумової діяльності, технологія формування критичного мислення, технологія проектного навчання, технологія інтерактивного навчання, технологія ігрового навчання та інші.

У подальших дослідженнях пропонується здійснювати перевірку викладених теоретичних положень у науковій і практичній діяльності, розробляти та реалізовувати інноваційні навчальні технології у закладах професійно-технічної освіти.

Література:

1. Вачевський М. Використання інноваційних педагогічних технологій у системі освіти професійно-технічних навчальних закладів [Електронний ресурс] / М. Вачевський // Молодь і ринок . - 2013. - № 6. - С. 19-23. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Mir_2013_6_3.pdf.

2. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : навч. посіб. / І. М. Дичківська. – К. : Академвидав, 2004. – 352 с.

3. Кларин М. В. Инновации в обучении: метафоры и модели : анализ зарубежного опыта / М. В. Кларин. – М. : Наука, 1997. – 223 с.

4. Козаков В. А. Психолого-педагогічна підготовка фахівців у непедагогічних університетах : монографія / В. А. Козаков, Д. І. Дзвінчук. – К : НІЧЛАВА, 2003. –140 с.

5. Курбатов О. П. Інноваційні технології навчання при підготовці кваліфікованих робітників в системі професійно-технічної освіти [Текст] / О. П. Курбатов // Пробл. інж.-пед. освіти : зб. наук. пр. / Укр. інж.-пед. акад. – Х., 2005. – Вип. 10. – С. 163–171.

6. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року. Указ Президента України від 25.06.2013 № 344/2013.

7. Радкевич В.О. Інноваційні підходи до управління якістю професійно-технічної освіти / В.О. Радкевич // Професійна освіта : проблеми і перспективи / ІПТО ЕАПН України; РВНЗ «КІПУ». – К. ; Сімферополь : НІЦ КІПУ, 2011. – Вип. 2. – С. 4–9.

8. Слостенин В. А. Педагогика : инновационная деятельность / В. А. Слостенин, Л. С. Подымова. – М. : ИИП «Издательство Магистр», 1997. – 224 с.

9. Сулима Т.С. Інноваційна діяльність педагога професійного навчання як актуальна проблема в контексті реформування системи професійно-технічної освіти / Т.С. Сулима / Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія № 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. Випуск 30: збірник наукових праць / за ред. проф. М. С. Корця. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. – С. 197–201.

Анотація. Стаття присвячена питанням реалізації інноваційної діяльності у професійно-технічній освіті. Наведено авторське бачення змісту понять «інновація», «інноваційна діяльність», «інноваційна навчальна технологія». Визначено сутність і складові інноваційно-зорієнтованого підходу в освіті. Розкрито зміст інтегрованої стратегії розвитку готовності суб'єктів навчання до інноваційної діяльності. Описані інноваційні навчальні технології.

Ключові слова: інновація, інноваційна діяльність, інноваційно-зорієнтований підхід, інноваційна навчальна технологія.

Аннотация. Стаття посвящена вопросам реализации инновационной деятельности в профессионально-техническом образовании. Приведено авторское видение содержания понятий «инновация», «инновационная деятельность», «инновационная учебная технология». Определены сущность и составляющие инновационно-ориентированного подхода в образовании. Раскрыто содержание интегрированной стратегии развития готовности субъектов обучения к инновационной деятельности. Описаны инновационные учебные технологии.

Ключевые слова: инновация, инновационная деятельность, инновационно-ориентированный подход, инновационная учебная технология.

Resume. The article deals with the implementation of innovation in vocational education. Given the author's vision the concept of "innovation", "innovation activity", "innovative educational technology". The essence and components of innovation-oriented approach to education. Disclosure of an integrated development strategy subjects of training readiness for innovation. Describes innovative educational technologies.

Keywords: innovation, innovation activity, innovation-oriented approach, innovative educational technology.